

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ
ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ**

Харківська державна академія культури

Кафедра теорії та історії музики

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИКИ

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ**

Галузь знань – 02 Культура і мистецтво
Спеціальність – 025 Музичне мистецтво
Освітньо-професійні програми – «Хорове диригування»,
«Народний спів» «Народні інструменти»,
«Естрадний спів», «Музичне мистецтво естради», «Духові та
ударні інструменти», «Фортепіано», «Академічний спів»
Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Харків, 2023

УДК 78.03(477)

I-90

Друкується за рішенням науково-методичної ради ХДАК
(протокол № 12 від 25 травня 2023 року)

Рецензенти:

Александрова О.О., доктор мистецтвозн., доцент, завідувач кафедри теорії музики Харківського національного університету мистецтв ім. І.П. Котляревського

Польська І.І., доктор мистецтвозн., професор кафедри теорії та історії музики

Укладач:

Коновалова І.Ю., доктор мистецтвознавства, доцент, зав. кафедри теорії та історії музики Харківської державної академії культури

I-90

Історія української музики : навч.-метод. матеріали до семінарських занять та самостійної роботи до курсу для здобувачів першого (бакалавр.) рівня вищої освіти зі спеціальності 025 «Музичне мистецтво», ОП «Оркестрові духові та ударні інструменти», «Оркестрові струнні інструменти», «Музичне мистецтво есради», «Фортепіано», «Хорове диригування», «Народні інструменти», «Народний спів», «Академічний спів», «Естрадний спів» / М-во культури та інформ. політики України, Харків. держ. акад. культури, Ф-т музичного мистецтва, Каф. теорії та історії музики ; [уклад. І. Ю. Коновалова]. — Харків : ХДАК, 2023. — 23 с.

Програма курсу розкриває специфіку художньо-процесуальних та структурних закономірностей музичного мистецтва з акцентуацією його вокальної складової, елементів музичної мови та їх роль у формотворенні. Курс скерований на оволодіння сучасною методологією аналізу вокальних творів та критеріями їх жанрової, стильової та структурної типологізації. Для здобувачів спеціальності 025 «Музичне мистецтво».

УДК 78.03(477)(073)

© Харківська державна академія культури, 2023 р.

© Коновалова І.Ю., 2023 р.

Пропонована методична праця спрямована на оволодіння основними положеннями курсу під час самостійної роботи, у процесі підготовки до практичних занять, написання рефератів та інших форм роботи.

Матеріалом праці слугує творчість українських композиторів ХХ століття, що увиразнює провідні художньо-стильові процеси, репрезентативні для найзначніших етапів національного художньо-історичного розвитку даного періоду.

Робота складається з трьох тем, відповідно котрим пропонуються методичні рекомендації, список рекомендованої літератури до кожної теми, загальний перелік основних та додаткових джерел до курсу та питання для самоконтролю, які водночас (за бажанням здобувачів) можуть стати тематикою рефератів.

ТЕМА І. УКРАЇНЬСЬКА МУЗИЧНА КУЛЬТУРА КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Питання:

1. Тенденції соціокультурного та мистецького розвитку
2. Творча постать М. Д. Леонтовича в контексті доби
3. Мистецька діяльність К. Г. Стеценка
4. Творчість Я. С. Степового
5. Творчість С. П. Людкевича

Під час самостійного вивчення цієї теми студенти повинні звернути увагу на характерні особливості розвитку національного мистецтва та громадського життя. Більш детально необхідно зупинитись на стилістичному аналізі творчого доробку композиторів тієї доби: М. Д. Леонтовича, К. Г. Стеценка, Я. С. Степового, С. П. Людкевича.

Окремо слід вказати на розвиток фольклористики та втіленні фольклорної теми в професійному музичному мистецтві.

Вивчення даної теми зумовлює звернення уваги на перше питання, в якому розкриваються процеси інтенсифікації у розглянутий період національного мистецького розвитку, що набули віддзеркалення:

а) у світовому визнанні творчості діячів української культури (зокрема, в сфері літератури) – М. Коцюбинського, В. Самійленка, О. Олеса, І. Франка, Л. Українки;

б) у творчих досягненнях українського театру та його представників – М. Садовського, М. Кропивницького, П. Саксаганського, М. Заньковецької;

в) у здобутках українських живописців – С. Васильківського, І. Іжакевича, О. Мурашка, І. Труша, О. Новаківського; в організації першої виставки українського мистецтва (1905), де було репрезентовано футуристичні твори К. Малевича;

г) у піднесенні професійного рівня музичного мистецтва – розвитку вітчизняної музичної творчості та виконавства, музичної освіти та педагогіки; становленні музикології та етномузикології; розмаїтті жанрової та стильової палітри, збагаченні композиційного та драматургічного розвитку, засобів виразності.

Головне завдання другого питання полягає у засвоєнні специфіки творчого методу М. Леонтовича, застосованого автором в жанрі фольклорної обробки. Необхідним є звернення уваги на такі змістовні аспекти цього методу як:

а) розкриття музично-поетичного змісту фольклорного твору специфічними засобами музичної виразності;

б) динаміка образного розвитку шляхом фактурно-гармонічного, тембрового та інтонаційно-ладового збагачення першоджерела;

в) особливості формоутворення хорових обробок (найчастіше за будовою двочастинних та тричастинних з динамічною репризою), в яких велике значення набуває тенденція створення нової художньої цілісності, з тенденцією щодо долання строфічної роздрібненості.

г) використання поліфонічних прийомів, що синтезують специфіку народного та професійного багатоголосного мислення. Введення контрапунктичних голосів та органних пунктів на етапах драматургічного напруження, відзначають ознаки професійного мислення. Проте, широке застосування в обробках автора варіантно-

підголоскового складу, терцової втори, паралельно-гетерофонного руху голосів тощо – є репрезентантами фольклорного мислення.

Мікстові стильові тенденції, що є результатом культурного діалогу «композитор – фольклор», на рівні фактурної організації реалізуються шляхом введення імітаційних прийомів, притаманних народній співочій традиції (одноголосний засів – багатоголосний приспів); використання «дуетних» контрапунктів; подвійних органних пунктів (баси та сопрано) як гармонічної основи; семантичних остинато тощо.

Розгляд третього питання потребує звернення уваги на багатогранність жанрової палітри та тематики творчості К. Стеценка. Усвідомлення стильової еволюції митця вимагає вивчення вокальної та хорової творчості – провідних сфер вияву його творчої індивідуальності. Вивчення вокальної спадщини композитора зумовлює звернення до жанру солоспіву (на вірші Г. Гейне, В. Самійленка, О. Олеся, К. Бальмонта, Л. Українки). Розвиток традицій хорової музики, зокрема, втілення соціально-громадської тематики в цій сфері, доцільно розглянути на прикладі зорових обробок та зразах кантатно-ораторіального жанру (кантата «Єднаймося», поема-кантата «У неділку святую», поема «Сон»).

При вивченні четвертого питання даної теми рекомендується звернути увагу на спадкоємність творчості Я. Степового (традиції російської композиторської школи, зокрема, А. Лядова, вітчизняні здобутки – творчість М. Лисенка), її демократичну спрямованість. Специфіка вокальної творчості митця яскраво виявляється в циклі «Пісні настрою», що має своєрідний образний стрій, ускладнену ладофактурну і мелодико-гармонічну організацію, співзвучну перехідній добі.

Провідна роль жанру мініатюри в доробку митця зумовлює розгляд специфіки її композиторської інтерпретації, зокрема, у фортепіанній музиці митця (танцювальні жанри, прелюдії тощо).

Останнє, п'яте питання теми пов'язане з висвітленням специфіки мистецької діяльності видатного композитора, музиколога та педагога,

представника західноукраїнського регіону – С. Людкевича, який творчо розвинув досягнення вітчизняної та зарубіжної класики. Жанрове розмаїття творчості митця, що містить майже усі види, окрім балету, свідчить про широту його інтересів. Провідними в доробку композитора є монументальні – симфонічні та вокально-інструментальні жанри. Серед них – кантата «Заповіт», симфонія-кантата «Кавказ», які репрезентують героїко-епічну стилістичну спрямованість.

Окремого висвітлення в контексті творчості Людкевича заслуговує проблема «композитор – фольклор», зокрема, фольклористична та наукова діяльність митця (праці «Націоналізм в музиці», «Мандрівні мелодії в українських народних піснях») та творчість в жанрі фольклорної обробки.

Питання до самоконтролю:

1. Надати характеристику інтерпретації жанру фольклорної обробки в хоровій творчості М. Леонтовича.
2. Визначити поліфонічні прийоми розвитку, особливості драматургії та форми в обробках М. Леонтовича («Ой, з-за гори кам'яної», «Пралю», «Козака несуть», «Щедрик»)
3. Висвітлити роль хорового жанру та особливості втілення соціально громадської теми в творчості К. Стеценка
4. Жанр мініатюри у творчій спадщині Я. Степового
5. Симфонія-кантата Людкевича «Кавказ»

Рекомендована література:

Архимович Л., Каришева Т. Нариси з історії української музики. К., 1964.
Гордійчук М. Микола Леонтович. К. : Муз. Україна, 1977
Булат Т. Яків Степовий. К.: Муз. Україна, 1980.
Загайкевич М. С. П. Людкевич. К. : Муз. Україна, 1957
Лісецький С. Кирило Стеценко. К. : Муз. Україна, 1974

Музичний матеріал:

М. Леонтович.

Обробки: «Козака несуть», «Пралю», «Із-за гори кам'яної», «Над річкою бережком», «Щедрик», «Дударик»

К. Стеценко

Хорова поема «Сон», «Рано-вранці новобранці». Солоспіви: «Плавай, плавай лебідонько», «Стояла я і слухала весну», «Вечірня пісня»

Я. Степовий

«Зацвіла в долині червона калина», «Розвійтеся з вітром». Прелюдія пам'яті Т. Шевченка

С. Людкевич

Кантата-поема «Заповіт»; «Гагілка», «Баркарола», кантата-симфонія «Кавказ»

ТЕМА 2.

ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ 20-х – 50-х рр. ХХ ст.

Питання:

1. Національне відродження та українська музика 20–30-х рр. ХХ ст.
2. Шляхи розвитку української музичної культури 40-х – р 50-х рр.
3. Творчість В. Косенка
4. Творчість Л. Ревуцького
5. Творчість К. Данькевича
6. Творчість А. Штогаренка
7. Творчість Б. Лятошинського

В процесі самостійної роботи над цією темою студенти повинні звернути увагу на характерні особливості розвитку української культури на новому історичному етапі буття. Необхідно усвідомлювати протиріччя доби, які віднайшли відбиття у різноманітних тенденціях розвитку стильових напрямів та жанрів.

Еволюція українського музичного мистецтва у першу половину ХХ ст. відбувався в складних умовах, відповідних тенденціям свого часу. Важливими явищами доби 20-х – 30-х рр. стали активізація мистецького життя: театрального (діяльність театру «Березіль» Л. Курбаса), літературного (творчість М. Хвильового), кінематографічного (творчість О. Довженка). У музиці – це: 1) різноманітні тенденції стильового та жанрового розвитку в сфері симфонічної, камерно-інструментальної, хорової та оперної музики у напрямку філософського узагальнення та програмної конкретизації образів; 2) розмаїття індивідуально-стильових систем, представлених творчою плеядою вітчизняних композиторів-

класиків ХХ ст. – В. Косенка, Л. Ревуцького, Б. Лятошинського, А. Штогаренка, К. Данькевича, М. Вериківського, К. Домінчена, Ю. Мейтуса, Г. Майбороби та ін.

Розвиток музичної культури 40-50-х рр. зумовлений подіями Великої вітчизняної війни та віддзеркаленням цієї тематики в композиторській творчості. Провідними жанровими сферами композиторської реалізації в цей час стають пісенно-хорова та вокально-інструментальна творчість.

При вивченні третього питання, що стосується діяльності видатного композитора, піаніста та педагога В. Косенка, необхідно виділити головне – значення творчості композитора у кристалізації української камерно-інструментальної та семантичному розвитку камерно-вокальної музики.

Необхідно відзначити необхідність виявлення в камерно-інструментальній, зокрема, фортепіанній спадщині митця зв'язку з традиціями західноєвропейської та російської музики (в плані засвоєння жанру мініатюри) та специфіки втілення в жанрову палітру творів (етюд, поема) національної образності та стильових ознак української музики.

Під час аналізу вокальної музики митця слід зосередити увагу на відтворенні в цій сфері поезії М. Лермонтова, О. Пушкіна, П. Тичини, поєднанні класичних та романтичних рис, логічності та безпосередності вислову, ознак ліричності та декламаційності тощо.

При розгляді четвертого питання головну увагу слід зосередити на розгляді творчості Л. Ревуцького – засновника лірико-епічного симфонізму, продовжувача мистецьких традицій вітчизняної класики (М. Лисенко), надбань російської композиторської школи (П. Чайковський, митці «Могучої кучки», О. Скрябін та ін.), а також європейського романтизму. У вивченні даного питання рекомендується зробити акцент на жанровому багатомайті творчості, образної багатогранності та стильових ознаках, що базуються на синтезуванні традиційних і новітніх (притаманних мисленню ХХ ст.) засобів музичної виразності (насамперед в ладо гармонічній сфері), при опорі на національні фольклорні ритмоінтонаційні джерела. У зв'язку з останнім доцільно визначити

роль фольклорних обробок в доробку митця та відзначити специфіку художнього опрацювання автора у формуванні його власного композиторського методу (на прикладі вокального циклу «Сонечко» та хорових обробок).

В контексті узагальнення та симфонізації різножанрових фольклорних джерел слід розглянути одне з найзначніших творів в доробку митця – кантату-поему «Хустина» (на вірші Т. Шевченка). Під час вивчення даного твору необхідно також визначити його композиційно-драматургічну специфіку, пов'язану з наскрізним характером розвитку образних ліній.

Головне місце в процесі вивчення творчості Л. Ревуцького посідає ознайомлення з Другою симфонією (e-moll, редакції 1927, 1940, 1941 років), що стала знаковим твором в доробку митця та водночас подовженням традицій українського симфонізму. Необхідно звернути увагу на особливості тематизму цієї симфонії (прямий та опосередкований зв'язок з національним фольклором – календарно-обрядовим, сімейно-побутовим, танцювальним тощо) та способи його семантичного авторського переосмислення та узагальнення, а також використання наскрізного розвитку і динамічне становлення художнього образу.

При розгляді п'ятого питання – творчості К. Данькевича, слід звернути на жанрові пріоритети доробку митця, зокрема, звернення до музично-театральних видів – опери та балету.

Центральний твір творчості композитора – історико-героїчна опера «Богдан Хмельницький» (за п'єсою О. Корнійчука) слід розглядати в контексті спадкоємності традицій національної класичної опери героїко-епічного плану, якій притаманні загалом народність, реалістичність образів та багатоплановість розкриття характерів героїв.

Шосте питання теми зосереджує увагу на огляді творчого здобутку О. Штогаренка – композитора, педагога, громадського діяча.

Головні стильові ознаки творчості композитора – програмність, жанровість. Твори митця – переважно вокально-симфонічні – мають

оптимістичний, життєстверджуючий характер. Показовим прикладом цих рис є чотиричастинний циклічний твір синтетичного жанрового походження – кантата-симфонія «Україно моя» (на сл. А. Малишка і М. Рильського). Специфічною ознакою цього авторського твору є його тематизм, в якому втілено мовностилістичні (мелодико-ритмічні) ознаки думи.

Сьоме питання присвячене вивченню творчості Б. М. Лятошинського – одного з корифеїв української музики ХХ ст. – митця масштабного обдарування, видатного композитора, педагога, громадського діяча. Студенти повинні звернути увагу на багатогранність його творчості, ідейну значущість, характерні особливості стилю, жанрово-тематичне розмаїття, глибину втілення музичних образів. Необхідно простежити процес становлення нової образності як результату поєднання загальнослов'янських фольклорних мотивів та інтонаційно напруженого тематизму, притаманного музиці ХХ ст. Розгляд цього питання передбачає ознайомлення з життєвим та творчим шляхом композитора та його кращими опусами, які репрезентують провідні жанрові сфери його творчості (симфонічну, хорову тощо).

Життєвий шлях композитора пропонується розглядати у зв'язку з творчими здобутками, виділити повідне значення саме симфонічних жанрів, а також звернути агу на творчий підхід щодо розвитку традицій вітчизняної та зарубіжної класики, на художню еволюцію та новаторські риси творчого методу митця. Необхідно засвоїти, що головною стильовою рисою композитора масштабний характер типізації художніх образів та симфонічне мислення, яке реалізується у наскрізному розвитку музичного матеріалу як у великих так і у малих жанрах і формах.

Аналіз симфонічного здобутку композитора (п'ять симфоній, симфонічні поеми) пропонується здійснити на матеріалі Симфонії № 3 (h-moll) – найзначнішого твору українського симфонізму першої половини ХХ ст. Драматургія цього чотиричастинного твору – конфліктно-

драматична, в її основі лежить поступове розгортання (в кожній частині) основної інтонаційної ідеї. Безперервність та напруженість розвитку пов'язані з широким використанням лейтмотивної системи, яка містить конфлікт і репрезентується саме на лейтмотивному рівні, узагальнюючи головні образи твору (перша та друга теми вступу до I частини, тема побічної партії – тема Дажбога з опери «Золотий обруч»).

Важливо простежити трансформацію лейттем в залежності від драматургії та жанрових умов окремих частин (з точки зору метроритмічної будови та характеру фактурної організації). Бажано привернути увагу на роль поліфонічних прийомів та засобів розвитку як в експозиційних так і в репрізних розділах сонатної форми.

При розгляді іншого модусу виявлення симфонічного мислення Лятошинського, реалізованого в жанрі симфонічної поеми (на матеріалі поеми «Гражина»), слід орієнтуватися у жанровій специфіці програмної симфонічної увертюри (за моделлю Л. Бетховена) і симфонічної поеми (за зразком творів Ф. Ліста), які виникли в романтичну добу.

Важливо звернути увагу та визначити характерні риси увертюри-поеми «Гражина»:

- 1) зв'язок з літературною основою (поема А. Міцкевича «Гражина»);
- 2) сумісність логіки сюжету з логікою розгортання сонатної форми;
- 3) наявність авторського філософського узагальнення в кодї та вступі, використання інтонацій середньовічної секвенції «Dies irae» в темі «плинного часу»

Вивчення хорової творчості композитора доцільно здійснювати згідно з жанровим розподілом (фольклорні обробки, епіко-драматичні полотна, твори романтичного напрямку з елементами звукопису). Загальна риса хорової творчості – симфонізація та поліфонізація хорової тканини.

Специфіку художнього мислення митця в хоровій сфері необхідно усвідомити на прикладі аналізу твору «Тече вода в синє море». Драматургія цього твору побудована на ладових та фактурних

перевтіленнях драматичної лейттеми, фактурних напластуваннях з використанням прийомів класичної поліфонії. Необхідно простежити образно-семантичні перевтілення теми: від стриманої скорботи (у першому розділі), спокійної розповідності (другий розділ) через розпач (третій розділ) до пасивної безнадії (реприза на фоні *ostinato* головної теми твору).

Питання до самоконтролю:

- 1.Значення творчості В. Косенка у кристалізації української камерно-інструментальної музики
- 2.Л. Ревуцький як засновник лірико-епічного симфонізму (на матеріалі симфонії № 2)
- 3.Специфіка симфонізації фольклорних джерел у поемі-кантаті Л. Ревуцького «Хустина»
- 4.Програмність як стильова ознака творчості А. Штогаренка
- 5.Характер розвитку музично-театральних жанрів у творчості К. Данькевича (на прикладі опери «Богдан Хмельницький»)
- 6.Окреслити основні етапи творчості Б. Лятошинського
- 7.Розглянути принцип наскрізного розвитку тематизму в хоровій музиці як прояв симфонічного мислення Б. Лятошинського (на прикладі хору «Тече вода в синє море»)
8. Дослідити специфіку розвитку, характер жанрової трансформації лейтмотивів та їх вплив на драматургію та формоутворення симфонії № 3 Б. Лятошинського
- 9.Визначити ознаки програмного симфонізму в творчості Б. Лятошинського в ракурсі особливостей поєднання образної та структурної логіки у втіленні сюжету (на прикладі симфонічної поеми «Гражина» Б. Лятошинського).

Рекомендована література:

- Боровик М. Творчість А. Штогаренка. К. : Наук. думка, 1965
- Бялик М. Л. Ревуцький. Риси творчості. К. : Муз. Україна, 1973
- Верещагіна О., Холодкова Л. Історія української музики ХХ століття : навч. посіб. К. : Освта, 2008.
- Історія української радянської музики : дослідження / Л. Архимович, Н. Грицюк, Л. Арсенко та ін. К. : Муз. Україна, 1990. 296 с.
- В. Косенко у поглядах сучасників. К. : Муз. Україна, 1967
- Михайлов М. К. Данькевич. К. : Муз. Україна, 1974
- Самохвалов В. Борис Лятошинський. К.: Муз. Україна, 1974

Музичний матеріал:

В. Косенко

«Сумний я», «Пам'яті героїв паризької комуни»,
фортепіанний цикл «Одинадцять етюдів у формі старовинних танців»,

«Дві поеми-легенди»

Л. Ревуцький

Вокальний цикл «Сонечко»,
поема-кантата «Хустина»,
симфонія № 2

А. Штогаренко

Кантата-симфонія «Україно моя»

К. Данькевич

Опера «Богдан Хмельницький»

Балет «Лілея»

Б. Лятошинський

Симфонія № 3,

симфонічна поема «Гражина»,

хори: «Осінь», «Із-за гаю сонце сходить», «Тече вода в синє море».

ТЕМА III

МУЗИЧНА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ 60-90-х рр. XX ст.

Питання:

1. Нові тенденції в українській музиці 60-90-х років
2. Творчість М. Скорика
3. Творчість Л. Дичко
4. Творчість Є. Станковича
5. Творчість В. Сильвестрова
6. Творчість В. Губаренка
7. Огляд творчості митців харківської композиторської школи

В процесі самостійної роботи над питаннями цієї теми студенти повинні звернути увагу на нові риси української музики 60-90-х років. Роботу рекомендовано побудувати на основі виявлення індивідуально-стильових ознак творчості вищезазначених композиторів. Результатом вивчення цієї теми може стати праця над рефератом.

Дану тему треба розглядати в контексті загальної характеристики суспільного й культурного життя даного часу у безпосередньому зв'язку із значними прогресивно-демократичними змінами у політичному, соціальному кліматі держави окресленого періоду.

Відповідно цим змінам відбуваються значні зрушення й у музичній сфері, стилістиці композиторської творчості українських авторів. Новації в композиторській практиці знайшли прояв у:

- 1) стильових експериментах, зумовлених авангардними, а також, неокласичними, необароковими та неоромантичними тенденціями та полістилістичними художніми проявами;
- 2) поглибленні уваги до проблем сучасності;
- 3) зверненні до скарбів народної творчості;
- 4) відродженні фольклорної архаїки на новому художньо-стилістичному рівні (в контексті «нової фольклорної хвилі»);
- 5) пошуках нових форм музичного висловлювання та засобів виразності;
- 6) активізації творчості в симфонічному, камерно-інструментального та хоровому жанрах;
- 7) розвитку традицій вітчизняного музичного театру.

Питання 2 цієї теми стосується творчої особистості М. М. Скорика. Треба акцентувати жанрову різноманітність творів автора, вміння митця сполучати сучасну композиторську техніку і самобутні пласти західноукраїнського фольклору, специфічний національний характер музики та неокласичні й полістилістичні тенденції.

Ці стилістичні тенденції яскраво ілюструють такі твори композитора як «Карпатський концерт», концерт для скрипки з оркестром та партити (зокрема, партита № 5). Так, «Карпатський концерт» є практичним підтвердженням теоретичних міркувань автора щодо втілення фольклорного мелосу у сучасну композицію. Цей твір є зразком сучасного розуміння фольклору як системи естетичних принципів, яка реалізується шляхом симфонізації народних тем з використанням новітніх засобів музичної виразності, оркестрових ефектів.

Третє питання доцільно розглядати виходячи з переважного значення хорового та вокального жанрів у творчості Л. Дичко –

композиторки, яка представляє напрям «нової фольклорної хвилі». В своїй творчості вона поєднує фольклорні джерела та сучасні засоби їх фактурно-гармонічного й поліфонічного опрацювання. Прикладом авторської поетизації фольклорних першоджерел в творчості Л. Дичко є ряд кантат, серед яких одним з найрепрезентативним є «Чотири пори року». В цьому творі відбувається узагальнення народнопісенної обрядової стилістики (насамперед вербальні тексти архаїчних пластів фольклору) сучасними мелодико-гармонічними засобами і фактурними прийомами. Значущим елементом будови цього циклічного твору є використання драматургії контрастів на жанровому та тематичному рівнях, що застосовуються автором як гранях частин цілого так і в контексті кожного з розділів, утворюючи «мікроцикли».

Творчість Є. Станковича – сучасного композитора-симфоніста, автора інструментальної та музично-театральної музики, має гуманістичну спрямованість. Музика цього автора, який в своїй творчості продовжує вітчизняні мистецькі традиції, започатковані Б. Лятошинським, несе в собі глибокі філософські узагальнення. Новаторські риси Є Станковича проявляються в пошуках нових засобів розвитку тематизму, драматургічних рішень. Композитор створює свій тип одночастинної симфонії, спрямований на розкриття психологічних проблем сучасної людини. Це відтворюється шляхом сполучення експресивної напруги з різноманітними медитаційними станами. Важлива риса композиторського стилю – це жанровий синтез в межах одночасності, що веде до створення нового типу тематизму.

П'яте питання – огляд творчого доробку В. Сильвестрова – спрямований на усвідомлення новаторського характеру творчості митця, який поєднує філософські узагальнення, духовну змістовність з сучасною композиційною технікою, насиченою емоційними висловлюваннями. Головні аспекти творчості автора – ліричність та філософська концепційність. При розгляді творчого шляху слід звернути увагу на міжнародне визнання творчості композитора, одержання численних перемог в конкурсах та творчих оглядах.

Вивчення інструментальної творчості майстра доцільно здійснювати на матеріалі його творів, що цікавлять розмаїттям тембрових складів. Слід особливо розглянути концепції Першого квартету та симфонії № 5 як зразків драматургії медитативного типу.

Розгляд творчості В. Губаренка необхідно розпочати з аналізу провідних жанрів у творчості композитора – симфонічного та музично-театрального (опера та балет). Риси авторського стилю пропонуються розглянути на матеріалі моноопери «Листи кохання» - лірико-психологічної драми, яка поєднує драматургію камерної опери та вокальної симфонії. Яскравою особливістю внутрішньої побудови є використання принципу монотематизму (тема ніжності). У вокальній партії поєднується пісенність та декламаційність. Оркестрові інтерлюдії-зв'язки чотирьох лисів-сцен мають емоційно-семантичне узагальнення.

Огляд творчості регіональних композиторських шкіл, зокрема, харківської, доцільно здійснювати на основі диференціації генерації поколінь митців, які сприяли формуванню самобутнього мистецького обличчя цих шкіл.

Творчість митців харківської композиторської школи у ХХ ст. репрезентують автори:

- «старшого» покоління (В. Борисов, Д. Клебанов, І. Ковач), в творчості яких знайшли втілення масштабні образи, представлені оперними та симфонічними жанрами;
- покоління композиторів 1960-х та 1970-х рр. (В. Золотухін, В. Бібік, М. Кармінський, Г. Цицалюк, А. Гайденко, Т.Кравцов, В. Шукайло), досягнення яких вражають жанрово-стильовим розмаїттям, тяжінням до творчих експериментів.
- генерації покоління 80-х (О. Щетинський, О. Гугель, І. Гайденко, О. Грінберг), які репрезентують новітні композиційні технології, пошуки в галузі звуковидобування та формоутворення.

Одним з найяскравіших представників харківської композиторської школи, провідним українським симфоністом другої половини ХХ ст. є В. С. Бібик. Творчий доробок митця містить симфонічні, інструментальні й хорові твори. Провідний жанр у творчості автора – симфонія, що представлений 9 самотніми опусами. Головні стильові риси творчості митця – зосередженість в межах одного емоційного стану з тонкими внутрішніми контрастами – проявляються в симфонії № 4 «Пам'яті Д. Шостаковича».

Результатом вивчення цієї теми може стати праця над рефератом щодо творчості харківських композиторів (за вибором).

Питання до самоконтролю та тематика рефератів:

1. Неофольклорна спрямованість хорової творчості Л. Дичко
2. Сучасна інтерпретація жанру партити у творчості М. Скорика (на матеріалі партити № 5)
3. М. Скорик. Карпатський концерт
4. Новаторські риси у жанровій палітри В. Сильвестрова
5. Музичний театр В. Губаренка
6. Симфонічна творчість Є. Станковича
7. Творчість харківських композиторів
8. Симфонічна спадщина В. Бібіка

Рекомендована література

Гейвандова К. М. Кармінський. К. : Муз. Україна, 1981
Гордійчук М. Леся Дичко. К. : Муз. Україна, 1978
Лісецький С. Є. Станкович. К. : Муз. Україна, 1987
Павлишин С. В. Сильвестров. К. : Муз. Україна, 1988
Українська музика : зб. статей. К. : Муз. Україна, 1972
Черкашина М. Опера ХХ століття: нариси. К. : Муз. Україна, 1981

Музичний матеріал

В. Бібик

Симфонія № 4 «Пам'яті Д. Шостаковича»

В. Губаренко

Моноопера «Листи кохання». Балет «Кам'яний господар»

Л. Дичко.

Кантати: «Чотири пори року», «Червона калина», Літургії №№ 1, 2

В. Сильвестров

Симфонія № 5. Квартет № 1. Фортепіанний цикл «Дитяча музика» № 1,
«Богателі», вокальний цикл «Тихі пісні»

Є. Станкович

Симфонія № 3 «Я стверджуюсь». «Simfonia Lirica» (№ 4, камерна)

Рекомендована література

Основна

1. Архімовия Л., Каришева Т., Шеффер Т., Шреєр-Шкаченко О. Нариси з історії української музики в 2-х томах : навч. посіб. К. : Муз. Україна, 1964.
2. Корній Л. Історія української культури : наук. видання. III. К., 2001. 479 с.
3. Корній Л. Історія української музики : наук. видання. У 2-х ч. К. : Вид-во М. П. Коць, 1998.
4. Верещагіна О., Холодкова Л. Історія української музики ХХ століття : навч. посіб. К. : Освіта, 2008.
5. Історія української дожовтневої музики /Заг. ред. та упор. О.Я. Шреєр-Ткаченко. К.: Музична Україна, 1969.
6. Історія української радянської музики: Муз. культура Рад. України : дослідження / Л. Архимович, Н. Грицюк, Л. Арсенко та ін. К. : Муз. Україна, 1990. 296 с.
7. Історія української музики. В 6 тт. : наук. видання / АН УРСР. Ін-т мист-ва, фолькл. Та етнгр. ім. М.Т. Рильського : Ред кол. М. Горійчук, О. Костюк, Т. Булат і ін. К. : Наук. думка, 1989-2004. ТТ. 1-5 : Т1. (від найдавніших часів до середини ХІХ ст.). К., 1989. 447 с. ; Т 2 (друга половина ХІХ ст.). К., 1989. 460 с. ; Т 3 (кінець ХІХ– поч ХХ ст.). К., 1990. 423 с. ; Т.4 (1917–1941) К., 1992. 615 с. ; Т5. (1941–1960). К., 2004. 521 с.
8. Кияновська Л. Сильова еволюція галицької музичної культури ХІХ–ХХ ст. : дослідження. Тернопіль, 2000. 339 с.
9. Крусь О.П. Історія української музики ХХ століття: навч.-метод. посіб. Луцьк.: Надстир'я, 1997. 82 с.
10. Мала українська музична енциклопедія : наук. видання / Упор. О.Залеський. Мюнхен, 1971.
11. Муха А.І. Композитори України та української діаспори: довідник. К. : Муз. Україна, 2004. 352 с.
12. Ольховський А. Нарис з історії української музики: наук. видання / Підг. до друку, ред., вст. ст. та коментарі Л.П. Корній. К. : Муз. Україна, 2003. 512 с.
13. Уманець О. Музична культура України другої половини ХХ століття : навч. посіб. Х. : Регіон-інформ, 2003. 192 с.
14. Шреєр-Ткаченко О.Я. Історія української музики : дослідження. Ч. 1. К.: Муз. Україна, 1980. 198 с.
15. Хрестоматія української дожовтневої музики /Упор. О.Я. Шреєр-Ткаченко. К.: Музична Україна, 1970, ч. I; ч. II, 1976; ч. III, 1980.

Додаткова

- 16.Архімович Л.Б. Українська класична опера: дослідження. К. : ДВОМІМЛ, 1957.
- 17.Архімовия Л. Шляхи розвитку української радянської опери : дослідження. К. : Наукова думка, 1970.
- 18.Архімович Л.Б. Гордійчук М.М. М.В. Лисенко. К.: Музична Україна, 1992.
- 19.Архімович Л.Б. Українська класична опера. К., 1957.
- 20.Бенч-Шокало О.Г. Український хорівий спів : Актуалізація звичаєвої традиції : навч. посіб. К. : «Укр. Світ», 2002. 440 с.
- 21.Боровик М. К. Український радянський камерно-інструментальний ансамбль : дослідження. К. : Муз. Україна, 1968. 102 с.
- 22.Боровик М. Андрей Штогаренко: Життя, творчість, риси стилю : монографія. К. : Муз. Україна, 1984. 175 с.
- 23.Боровик М.К. Творчість Андрія Штогаренка. К. : Наукова думка, 1970.
- 24.Богданов В.О. Історія духового музичного мистецтва України (від найдавніших часів до початку ХХ ст.) : монографія. Х. : ХДУМ, 2007. 350 с.
- 25.Булат Т. Николай Лысенко : монографія. К. : Муз. Україна, 1981
- 26.Булат Т. Український романс : дослідження. К. : Наукова думка, 1979.
- 27.Булат Т.П. Микола Лисенко. К. : Музична Україна, 1973.
- 28.Булка Ю.П. Нестор Нежанківський. К.: Музична Україна, 1972.
- 29.Бялик М. Л. Ревуцький. Риси творчості : монографія. К. : Муз. Україна, 1973.
- 30.Василенко З.І. Фольклористична діяльність М.В. Лисенка. К. : Наук. думка, 1972.
- 31.Виноградов Г. А. Штогаренко : монографія. К. : Муз. Україна, 1985
- 32.Волинський Й.З. Музична культура Галичини 60-х років ХІХ ст. // Живі сторінки української музики. К., 1965.
- 33.Герасимова-Персидська Н.О. Хорівий концерт на Україні в ХVІІ – ХVІІІ ст. : дослідження. К. : Муз. Україна, 1982. 102 с.
- 34.Герасимова-Персидська Н.О. Нове в музичному хронотопі кінця тисячоліття // Українське музикознавство. Вип.28. К. : НМАУ ім. П.І.Чайковського, 1998. С. 32-47.
35. Герасимова-Персидська Н.О. Характерні риси поліфонії М. Леонтовича // Творчість М. Леонтовича. К., 1977. С. 99-125
- 36.Гордійчук М. Л. Дичко : монографія. К. : Муз. Україна, 1978.
- 37.Гордійчук М. Українська радянська симфонічна музика : нарис. К.: Муз. Україна, 1969.
- 38.Горюхіна Н. А. Симфонізм Л. Ревуцького : дослідження. К.: Мистецтво, 1965.

- 39.Грінченко М.О. Історія української музики : дослідження. К.: 1992. 278 с.
- 40.Дилецький М.П. Граматика музикальна. К. : Музична Україна, 1970.
- 41.Довженко В.Д. П. Ніщинський. К.: Вид-во образ. мист-ва і муз. літератури, 1965.
- 42.Загайкевич М.П. Українська балетна музика : дослідження. К.: Наук. думка, 1969.
43. Загайкевич М.П. Музичне життя Західної України другої половини ХІХ ст.: дослідження. К., 1960. 189 с.
- 44.Загайкевич М.П. С.П. Людкевич. К.: ДВОМІМЛ УРСР, 1957.
- 45.Іваницький А. Українська народна музична творчість : дослідження. К., 1999. 222 с.
- 46.Кияновська Л. Мирослав Скорик: Творчий портрет композитора в дзеркалі епохи : монографія. Львів, 1998. 206 с.
47. Козаренко О. Українська духовна музика ХХ ст. та національна музична мова: // Наук. записки Тернопільського держ. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка.: Серія: Мистецтвозн, №2 (5). 2000. С. 3-8.
- 48.Козаренко О. Феномен української національної мови: монографія. Львів, 2000. 384 с.
- 49.Козаренко О Лисенко як основоположник української національної музичної мови : дис. канд. мистецтв. К., 1993. 29 с.
- 50.Конькова Г.В. Традиції і новаторство в розвитку жанрів сучасної української музики (симфонія, кантата, ораторія 60-70-х років) : монографія. К. : Муз. Україна, 1985. 79 с.
- 51.Корольок Н.І. Корифеї української хорової культури ХХ століття : довідник. К. : Музична Україна, 1994. 288с.
- 52.Лісецький С.Й. Риси стилю творчості К. Стеценка. К. : Музична Україна, 1977.
- 53.Лисенко М.В. Про народну пісню і про народність в музиці. К.: Мистецтво, 1955.
- 54.Лисенко М.В. Характеристика музичних особливостей українських дум і пісень у виконанні кобзаря Вересая. К.: Музична Україна, 1978.
- 55.Людкевич С.П. Гармонічна мова М. Леонтовича // Наукові записки Львівської держ. консерваторії. Львів, 1957. Вип. 2. С. 28-38.
- 56.Ляшенко І.Ф. Національні традиції в музиці як історичний процес. К. : Муз. Україна, 1973.
- 57.Павлишин С.С. Станіслав Людкевич. К.: Музична Україна, 1974.
- 58.Пархоменко Л.О. К.Г. Стеценка. К.: Музична Україна, 1973.
- 59.Пархоменко Л.О. Українська хорова п'єса. К.: Наукова думка, 1979.
- 60.Правдюк О. Ладові особливості української народної музики : дослід. К., 1961. 137 с.
- 61.Стеценко Кирило. Листи, спогади, матеріали (упор. В.Ф. Іванов). К.: Музична Україна, 1981.
- 62.Сучасна українська музика : збірка статей. К.: Мистецтво, 1973.

63. Терещенко А. Українська кантата і ораторія (1945–1974). К. : Наук. думка, 1975.
64. Тимофеев В. Д. Український радянський фортепіанний концерт: дослідження. К. : Муз. Україна, 1972.
65. Українська художня культура: навч. посіб. /ред. І.Ф.Ляшенка. К. : Либідь, 1996. 416 с.
66. Творчість А.Я. Штогаренка /Упор. Т.С. Кравцова. К. : Музична Україна, 1979.
67. Творчість М. Леонтовича. /Упор. В. Золочевський. К. : Музична Україна, 1977.
68. Українська музика : зб. статей. Вип. 2 К.: Рад. композитор, 1962.
69. Фільц Б. Хорові обробки українських народних пісень. К., 1965. 133 с.
70. Фільц Б. Український радянський романс : дослідження. К. : Наук. думка, 1970.
71. Черепанин М.В. Музична культура Галичини (друга половина ХІХ–перша половина ХХ ст.ст.): дослідження. К.: Вежа, 1997. 328с.
72. Черкашина М. Опера ХХ століття : нариси. К. : Муз. Україна, 1981
73. Шейко В.М. Історія української культури : монографія. Х. : ХДАК, 2001. 400с.
74. Шеффер Т. Л. Ревуцький: монографія. К. : Муз. Україна, 1982.
75. Шульгіна В. Нариси з історії української музичної культури: джерелознавчий пошук : моногр. К.: ДАКККіМ, 2007. 276 с.

Інформаційні ресурси Інтернет:

Електронні каталоги, бази та фонди бібліотек

Бібліотека ХДАК <http://lib-hdak.in.ua/>

Харківська міська спеціалізована музично-театральна бібліотека

ім. К.С. Станіславського <http://biblioteka-stanislavskogo.edu.kh.ua/uk/>

Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка

<http://korolenko.kharkov.com/>

Наукові журнали та збірки наукових праць: «Музикознавчі записки», «Часопис», «Музика», «Музична академія», Вісник ХДАДМ, «Культура України»

<https://sites.google.com/site/dryzhuk911/home/74-tvorcist-ukraienских-kompozitoriv-l-revuckogo-b-latosinskogo-v-kosenka-m-verikovskogo-g-hotkevica-k-boguslavskogo-ta-in>

<http://nastya-kompozitor.blogspot.com/>

http://orpheusmusic.ru/publ/ganna_gavrilec_suchasnij_ukrajinskij_kompozitor/115-1-0-458

<http://academia.gov.ua/sites/Dichko/Dichko.htm>

<https://www.youtube.com/watch?v=n70koQK7njk>

<https://www.youtube.com/watch?v=AwwKr9ffOKw>

Музика і музиканти ч. 1-3

https://www.youtube.com/watch?v=HFIBTlp_Gow#t=1691.256074

<https://www.youtube.com/watch?v=L1ud0hUCN80>

<https://www.youtube.com/watch?v=L1ud0hUCN80>

<https://www.youtube.com/watch?v=pAPoSPUFqiY&list=RDpAPoSPUFqiY#t=8>

<https://www.youtube.com/watch?v=iIAbU3CT4TU>

Володимир Зубицький <https://www.youtube.com/watch?v=xu1vxFd5rg0>

Навчальне видання

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИКИ

**Навчально-методичні матеріали
до семінарських занять
та самостійної роботи до курсу**

Галузь знань – 02 Культура і мистецтво
Спеціальність – 025 Музичне мистецтво
Освітньо-професійні програми – «Хорове диригування»,
«Народний спів», «Народні
інструменти», «Естрадний спів», «Музичне
мистецтво естради», «Духові та ударні інструменти»,
«Фортепіано», «Академічний спів»
Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Укладач:

І.Ю. Коновалова, доктор мистецтвознавства, доцент

Комп'ютерний набір І.Ю. Коновалова
Комп'ютерна верстка І. Колесник

Видається в авторській редакції

План 2023

Підписано до друку _____ 2023 р. Формат 60x84/16

Гарнітура «Times». Папір для мн. ап. Друк ризограф

Ум. друк. арк. _____ Тираж 100. Зам № _____

ХДАК, 61057, Харків -57, Бурсацький узвіз, 4

Надруковано в лаб. множ. техніки ХДАК